

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО
FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
СБОРНИК СТАТЕЙ
CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип Штип Stip

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Македонија
Универзитет имени Гоце Делчева, г. Штип,
Македонија
Goce Delcev University in Stip,
Macedonia

Воронешки државен универзитет
Русија
Воронежский государственный университет
Россия
Voronezh State University
Russia

Трета меѓународна научна конференција

Третья международная научная конференция

Third International Scientific Conference

ФИЛКО FILKO

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ФИЛОЛОГИЈА, КУЛТУРА И ОБРАЗОВАНИЕ
PHILOLOGY, CULTURE AND EDUCATION

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ СБОРНИК СТАТЕЙ CONFERENCE PROCEEDINGS

26-27 април 2018 / 26-27 апреля 2018 / 26-27 April 2018
Штип Штип Stip

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

821(062)
811(062)
316.7(062)
37(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (3 ; 2018 ; Штип)

Филологија, култура и образование [Електронски извор] : зборник на трудови / Трета меѓународна научна конференција, 26-27 април 2018, Штип = Филологија, култура и образование : сборник статей / Третья международная научная конференция, 26-27 апреля 2018, Штип = Philology, culture and education : conference proceedings / Third International Scientific Conference, 26-27 April 2018, Stip. - Штип : Универзитет “Гоце Делчев” = Универзитет имени Гоце Делчева = Shtip : Goce Delcev University, 2018

Начин на пристап (URL): <http://js.ugd.edu.mk/index.php/fe>. - Трудови на мак., рус. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Текст во PDF формат, содржи 737 стр. , табели, граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.12.2018. - Abstracts кон повеќето трудови. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-593-9

1. Насп. ств. насл.

а) Книжевност - Собири б) Јазици - Собири в) Култура - Собири г)
Образование - Собири

COBISS.MK-ID 109270026

ОРГАНИЗАЦИСКИ КОМИТЕТ

Драгана Кузмановска, Филолошки факултет при УГД
Олга А. Бердникова, Филолошки факултет при ВГУ
Светлана Јакимовска, Филолошки факултет при УГД
Татјана А. Тернова, Филолошки факултет при ВГУ
Виолета Димова, Филолошки факултет при УГД
Генадиј Ф. Ковалов, Филолошки факултет при ВГУ
Костадин Голаков, Филолошки факултет при УГД
Лариса В. Рибачева, Филолошки факултет при ВГУ

МЕЃУНАРОДЕН ПРОГРАМСКИ КОМИТЕТ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓорѓиевска (Македонија)
Марија Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска Иванова (Македонија)
Лариса В. Рибачева (Русија)
Софија Заболотнаја (Русија)
Татјана А. Тернова (Русија)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Белорусија)
Јулиа Дончева (Бугарија)
Билјана Мариќ (Босна и Херцеговина)
Душко Певуља (Босна и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриела Б. Клајн (Италија)
Михал Ванке (Полска)
Мајкл Рокланд (САД)
Даниела Костадиновиќ (Србија)
Селена Станковиќ (Србија)
Тамара Валчик-Булиќ (Србија)
Ахмед Ѓуншен (Турција)
Нецати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Ерол Чалшкан (Турција)
Карин Руке-Брутен (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Технички секретар

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главен и одговорен уредник

Драгана Кузмановска

Јазично уредување

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техничко уредување

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адреса на организацискиот комитет:

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронешки државен универзитет
Филолошки факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Русија

Е-пошта: filko.conference@gmail.com
Веб-страница: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Драгана Кузмановска, Филологический факультет при УГД
Ольга А. Бердникова, Филологический факультет при ВГУ
Светлана Якимовска, Филологический факультет при УГД
Татјана А. Тернова, Филологический факультет при ВГУ
Виолета Димова, Филологический факультет при УГД
Геннадий Ф. Ковалев, Филологический факультет при ВГУ
Костадин Голаков, Филологический факультет при УГД
Лариса В. Рыбачева, Филологический факультет при ВГУ

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Виолета Димова (Македонија)
Даниела Коцева (Македонија)
Драгана Кузмановска (Македонија)
Ева Ѓергиевска (Македонија)
Мария Кусевска (Македонија)
Силвана Симоска (Македонија)
Татјана Стојановска-Иванова (Македонија)
Лариса В. Рыбачева (Россия)
Софја Заболотная (Россия)
Татјана А. Тернова (Россия)
Татјана Атанасоска (Австрија)
Олег Н. Фенчук (Беларусь)
Јулиа Дончева (Болгария)
Биљана Мариќ (Боснија и Херцеговина)
Душко Певуља (Боснија и Херцеговина)
Волф Ошлис (Германија)
Волфганг Моч (Германија)
Габриелла Б. Клейн (Италија)
Ева Бартос (Польша)
Михал Ванке (Польша)
Мајкл Рокланд (США)
Даниела Костадинович (Србија)
Селена Станкович (Србија)
Тамара Валчич-Булич (Србија)
Ахмед Гюншен (Турција)
Неджати Демир (Турција)
Шерифе Сехер Эрол Чал'шкан (Турција)
Карин Рукэ-Брутэн (Франција)
Танван Тонтат (Франција)

Ученый секретарь

Марица Тасевска
Ирина Аржанова

Главный редактор

Драгана Кузмановска

Языковая редакция

Даница Атанасовска-Гаврилова (македонски јазик)
Марјана Розенфелд (руски јазик)
Билјана Иванова (англиски јазик)
Снежана Кирова (англиски јазик)
Татјана Уланска (англиски јазик)

Техническое редактирование

Костадин Голаков
Марица Тасевска
Славе Димитров

Адрес организационог комитета

Универзитет им. Гоце Делчева – Штип
Филологически факултет
ул. „Крсте Мисирков“ д. 10-А
Пош. фах 201, Штип - 2000, Р. Македонија

Воронежски државни универзитет
Филологически факултет
г. Воронеж, пл. Ленина, 10, корпус 2, к. 34, Россия

Е-пошта: filko.conference@gmail.com

Веб-сајт: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

EDITORIAL STAFF

Dragana Kuzmanovska, Faculty of Philology, UGD
Olga A. Berdnikova, Faculty of Philology, VGU
Svetlana Jakimovska, Faculty of Philology, UGD
Tatyana A. Ternova, Faculty of Philology, VGU
Violeta Dimova, Faculty of Philology, UGD
Genadiy F. Kovalyov, Faculty of Philology, VGU
Kostadin Golakov, Faculty of Philology, UGD
Larisa V. Rybatcheva, Faculty of Philology, VGU

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Daniela Koceva (Macedonia)
Dragana Kuzmanovska (Macedonia)
Eva Gjorgjievska (Macedonia)
Marija Kusevska (Macedonia)
Silvana Simoska (Macedonia)
Tatjana Stojanovska-Ivanova (Macedonia)
Violeta Dimova (Macedonia)
Larisa V. Rybatcheva (Russia)
Sofya Zabolotnaya (Russia)
Tatyana A. Ternova (Russia)
Tatjana Atanasoska (Austria)
Oleg N. Fenchuk (Belarus)
Yulia Doncheva (Bulgaria)
Biljana Maric (Bosnia and Herzegovina)
Dushko Pevulja (Bosnia and Herzegovina)
Wolf Ochlies (Germany)
Wolfgang Motch (Germany)
Gabriella B. Klein (Italy)
Ewa Bartos (Poland)
Michal Wanke (Poland)
Danijela Kostadinovic (Serbia)
Selena Stankovic (Serbia)
Tamara Valchic-Bulic (Serbia)
Ahmed Gunshen (Turkey)
Necati Demir (Turkey)
Şerife Seher Erol Çalişkan
Karine Rouquet-Brutin (France)
That Thanh-Vân Ton (France)
Michael Rockland (USA)

Conference secretary

Marica Tasevska
Irina Arzhanova

Editor in Chief

Dragana Kuzmanovska

Language editor

Danica Atanasovska-Gavrilova (Macedonian)

Maryana Rozenfeld (Russian)

Biljana Ivanova (English)

Snezana Kirova (English)

Tatjana Ulanska (English)

Technical editing

Kostadin Golakov

Marica Tasevska

Slave Dimitrov

Address of the Organizational Committee

Goce Delcev University - Stip

Faulty of Philology

Krste Misirkov St. 10-A

PO Box 201, Stip - 2000, Republic of Macedonia

Voronezh State Universiy

Faculty of Philology

10 pl. Lenina, Voronezh, 394006, Russia

E-mail: filko.conference@gmail.com

Web-site: <http://js.ugd.edu.mk./index.php/fe>

СОДРЖИНА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Adili Bujar – CHALLENGES AND PERSPECTIVES OF INTERCULTURAL EDUCATION IN MACEDONIA	13
2. Angelovska Irena – MULTICULTURAL MUSIC EDUCATION- OPPORTUNITIES, ACHIEVEMENTS, IMPROVEMENTS	21
3. Асимопулос Панаџис – НЮАНСЫ НИЦШЕАНСКОГО НИГИЛИЗМА В ФЁДОРЕ ДОСТОЕВСКОМ: «ПРЕСТУПЛЕНИЕ И НАКАЗАНИЕ» И «БЕСЬ»	33
4. Балек Тијана – АКЦИОЛОШКИ ПОТЕНЦИЈАЛ ФРАЗЕМА С КОМПОНЕНТАМА НЕБО И ЗЕМЉА У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ – КВАЛИФИКАЦИЈА ЉУДСКИХ ОСОБИНА И СИТУАЦИЈА	45
5. Бужаровска Елени – ПРИМАРНОСТА НА СЕМАНТИЧКИОТ ПРИОД ВО АНАЛИЗАТА НА ГЛАГОЛИТЕ	53
6. Величковска Родна – ЖЕТВАТА И ЖЕТВАРСКОТО ПЕЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА (КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ).....	65
7. Веселиновска Снежана Ставрева – СТАВОВИТЕ И МИСЛЕЊАТА НА СТУДЕНТИТЕ ОД ОДДЕЛЕНСКА НАСТАВА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ ЗА СВОЈАТА ОСПОСОБЕНОСТ ЗА РЕАЛИЗИРАЊЕ НА НАСТАВАТА ПО ПРИРОДНИ НАУКИ	75
8. Гладышева Светлана Николаевна – БЕЛАЯ АРМИЯ В ПУБЛИЦИСТИКЕ А. И. КУПРИНА, И. С. ШМЕЛЕВА И Р. Б. ГУЛЯ	87
9. Голаков Костадин, Ниами Емил – СТИЛОТ НА ПРЕВОДОТ НА ДРАМАТА НА А. П. ЧЕХОВ „ВИШНОВАТА ГРАДИНА“ ОД МАРИЈА НАЈЧЕВСКА-СИДОРОВСКА.....	95
10. Грачева, Жанна – ПОХВАЛА, КОМПЛИМЕНТ И ЛЕСТЬ КАК РЕЧЕВОЙ АКТ (НА МАТЕРИАЛЕ ТВОРЧЕСТВА В. НАБОКОВА)	103
11. Гркова Марија – УСВОЈУВАЊЕТО НА ПЕРФЕКТОТ ВО IX ОДДЕЛЕНИЕ ВО ШТИПСКО	109
12. Грујовска Сашка – ГРАМАТИЧКИ СРЕДСТВА ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ ПРЕКАЖАНОСТ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	119
13. Денкова Јованка – КЕРОЛОВСКАТА ФАНТАСТИКА НА ЈАН ЛАРИ	127
14. Денковска Милица – ПАТУВАЊЕТО КАКО ИСТРАЖУВАЧКИ КОНЦЕПТ ВО КНИЖЕВНИТЕ СТУДИИ.....	139
15. Деревская Евгения – ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРОВ, ХАРАКТЕРИЗУЮЩИЕ ЧЕЛОВЕКА ПО ЕГО ОТНОШЕНИЮ К ТРУДУ (ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ)	149
16. Дџгтева Ярославна – ЧУЖОЈ ВЗГЛЯД В РОМАНЕ «ИДИОТ» Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО	155
17. Димитриева-Ѓорѓиевска Марина – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА. УЛОГАТА, СТАВОВИТЕ И ЗАДАЧИТЕ НА НАСТАВНИКОТ ВО НАСТАВНИОТ ПРОЦЕС	161

18. Димова Марија Ѓорѓиева – (ИНТЕР)ТЕКСТУАЛНИ ТРАНСМИГРАЦИИ	169
19. Донеv Драган, Крстева Марија – ПОТРЕБАТА ОД ПРЕВОДОТ ВО ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ СВЕТ	179
20. Ѓорѓиевска Ева – СЕМИОТИКАТА НА „ПРАШКИТЕ ГРОБИШТА“ ОД УМБЕРТО ЕКО	185
21. Erol Çalişkan, Şerife Seher – AN EXAMPLE TO THEATRICAL VILLAGE PLAYS FROM THE BOLU REGION: HASAN PLAY	195
22. Žigić Vesna - SOCIAL NETWORKS AND EDUCATION OF THE BLIND AND VISUALLY IMPAIRED STUDENTS	203
23. Ivanovska Lela – THE ROLE OF METACOGNITIVE LISTENING STRATEGIES IN LEARNING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE	213
24. Jugreva Marija – LEXICAL PROCESSING: MODELS OF WORD RECOGNITION	221
25. Караниколова-Чочоровска Луси – ЕЛЕМЕНТИТЕ НА ТРАДИЦИЈАТА И МЕНТАЛИТЕТОТ ВО РАСКАЗОТ „СТАРИТЕ ДНИ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ	229
26. Кирова Снежана, Кузмановска Драгана, Иванова Биљана – ФРАЗЕОЛОГИЗМИ СО БРОЕВИ ВО АНГЛИСКИОТ И ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	237
27. Kitanovska–Kimovska Sonja, Neshkovska Silvana – HANDLING OF CULTURE-SPECIFIC TERMS IN TRANSLATION	247
28. Ковачева Лидија – СИМБОЛИКАТА НА РОЗАТА ВО РИМСКИТЕ ПРАЗНИЦИ И ПОГРЕБНИТЕ ОБИЧАИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА ТРАДИЦИЈА	259
29. Kovačević Maја – COMPOUNDS IN THE SERBIAN ENGINEERING DISCOURSE	267
30. Кожинкова Весна – КУЛТУРНИОТ И ЕТНИЧКИОТ ИДЕНТИТЕТ НА ЕГЕЈСКИТЕ МАКЕДОНЦИ ВРЗ ПРИМЕРИ ОД МАКЕДОНСКИОТ РОМАН	275
31. Коцева Ана – A CROSS-CULTURAL STUDY OF COMPLAINT STRATEGIES BY MACEDONIAN AND AMERICAN HIGH-SCHOOL STUDENTS	287
32. Коцева Весна, Тодорова Марија – КРЕИРАЊЕ НА АКТИВНОСТИ СО СТРУКТУРИРАН ИНПУТ ВО РАМКИТЕ НА ПОУЧУВАЊЕТО ГРАМАТИКА СО ОБРАБОТКА НА ИНПУТ	293
33. Коцева Даниела, Мирасчиева Снежана – РАЗВОЈОТ НА КУЛТУРАТА ПОД ВЛИЈАНИЕТО НА КОМУНИКАЦИОНИТЕ МЕДИУМИ	301
34. Кузмановска Драгана, Мрмеска Викторија – КОЛОКАЦИИТЕ КАКО НЕИДИОМАТСКИ ФРАЗЕОЛОГИЗМИ ПРОСЛЕДЕНИ ПРЕКУ ПРИМЕРИ ОД ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	309
35. Кусевска Марија, Ивановска Билјана, Даскаловска Нина – УЛОГАТА НА ЕМПИРИСКИТЕ ИСТРАЖУВАЊА ЗА РАЗВИВАЊЕ ПРАГМАТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА КАЈ ИЗУЧУВАЧИТЕ НА СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	317
36. Kurchanoff Maksym W. – NON-ACADEMIC FORMS OF CONSTRUCTIVISM IN FOLK HISTORICAL IMAGINATIONS IN MACEDONIA AND SLOVENIA	325
37. Лапыгина Мария – СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЗДАНИЯ ОТРИЦАТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОЛИТИКА В РУССКИХ И СЕРБСКИХ ПЕЧАТНЫХ СМИ	333

38. Lah Meta – GAMES SERVING AS DIDACTIC TOOLS: ATTITUDES OF PROSPECTIVE TEACHERS OF FOREIGN LANGUAGES	339
39. Леонтиќ Марија – ИДНО ВРЕМЕ ВО ТУРСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	349
40. Лесных Наталья – ДЕ- И РЕМИФОЛОГИЗАЦИЈА ИСТОРИИ В ПЬЕСЕ М. УГАРОВА «ГОЛУБИ».....	361
41. Ljubicic Gordana – IS GRAMMAR-TRANSLATION METHOD REALLY DEAD	371
42. Ljubotenska Dragana – SOCIAL MEDIA AND THE LATEST TENDENCIES IN WORD FORMATION AMONG TEENAGERS	379
43. Маролова Даринка – ВОСПОСТАВУВАЊЕ НА ПРЕВОДНА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ МЕЃУ СПЕЦИФИЧНИТЕ ГРАМАТИЧКИ ФЕНОМЕНИ ВО ГЕРМАНСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	385
44. Магдинчева-Шопова Марија, Бошков Тајјана, Јошески Душко – ФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО РАБОТЕЊЕ	395
45. Мартиновска Виолета – ПРИДОНЕСОТ НА АКАДЕМИК ВЛАДИМИР МОШИЊ ЗА СЛОВЕНСКИТЕ РАКОПИСИ ВО МАКЕДОНИЈА	405
46. Мирасчиева Снежана, Коцева Даниела – ОБРАЗОВАНИЕ И ПРАКТИКА: НОВИ ИСТРАЖУВАЊА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНАТА ПРАКТИКА	411
47. Митковска Лилјана – ИЗРАЗУВАЊЕ НАДВОРЕШНА ПРИСВОЈНОСТ: МАКЕДОНСКИОТ НАСПРЕМА АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК	419
48. Младеноски Ранко – ПОЕЗИЈАТА ВО РОМАНИТЕ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ	429
49. Morris Kevin – CHINESE CUBANS. TRANSNATIONAL ORIGINS AND REVOLUTIONARY INTEGRATION	439
50. Нагина Ксения – ДИАЛОГ М. КУНДЕРЫ И Ф.М. ДОСТОЕВСКОГО: К ВОПРОСУ О ПРЕСТУПЛЕНИИ И ЕГО МОТИВАХ	451
51. Николенко Делфина Јованова – КОРЕЛАЦИЈА, МОРФОЛОШКА АНАЛИЗА И ИНТЕРКУЛТУРНА КОМУНИКАЦИЈА МЕЃУ ЗБОРУВАЧИТЕ НА СЛОВЕНСКИТЕ ЈАЗИЦИ	461
52. Николовска Виолета – СЕМАНТИЧКО-СИНТАКСИЧКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ГЛАГОЛОТ ЧУВСТВУВА	469
53. Обухова Елена – ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИМЕН СОБСТВЕННЫХ С РУССКОГО ЯЗЫКА НА МАКЕДОНСКИЙ ЯЗЫК НА ПРИМЕРЕ РОМАНА Д.ДАНИЛОВА «ОПИСАНИЕ ГОРОДА»	477
54. Овсянникова Ксения – РЕДАКТОРСКАЯ ПРАКТИКА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ: ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.	485
55. Павлова Ирена, Ивановска Билјана – ЗБОРООБРАЗУВАЧКИ ПРОЦЕСИ КАЈ ГЛАГОЛИТЕ ИЗВЕДЕНИ ОД СОПСТВЕНИ ИМИЊА ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК	491
56. Panajotović Artea – YIN-YANG DUALISM IN GETHENIAN BIOLOGY AND POLITICS IN URSULA K. LE GUIN’S THE LEFT HAND OF DARKNESS	499

57. Петреска Весна – ЖИВОТИНСКИОТ КОД ВО СВАДБЕНАТА ОБРЕДНОСТ: КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ МЕЃУ МАКЕДОНИЈА И РУСИЈА	507
58. Петровска-Кузманова Катерина – НАРОДНА ДРАМА, МАКЕДОНСКО-РУСКИ ПАРАЛЕЛИ	515
59. Pop Zarijeva Natalija, Iliev Krste – LADY CAROLINE LAMB AND LORD BYRON: GLENARVON - A VAMPIRE OR A WANDERING JEW.....	523
60. Продановска-Попоска Весна – ПРЕГЛЕД НА МАКЕДОНСКИОТ И АНГЛИСКИОТ ГЛАСОВЕН СИСТЕМ: ВЛИЈАНИЕТО НА МАЈЧНИОТ ЈАЗИК ВО СОВЛАДУВАЊЕТО НА ПРАВИЛЕН ИЗГОВОР НА АНГЛИСКИ ЈАЗИК	529
61. Ристова-Михајловска Милена – ЖАНРОТ ПОЛЕМИКА ВО ДОМАШНАТА И СВЕТСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	541
62. Рыбачева Лариса – ВЕРБАЛИЗАЦИЈА ЕМОЦИЈ В РУССКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	549
63. Сахарова Дарња – МЕСТО НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ЖИЗНИ СОВРЕМЕННЫХ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ: ИТОГИ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ. РЕДАКТОРСКИЙ АСПЕКТ	555
64. Сидорова Елена, Швецова Ольга – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ И ВУЗЕ: ТОЧКИ СОПРИКОСНОВЕНИЯ, ПРОБЛЕМЫ, ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ.	563
65. Симонова Светлана, Белоусов Арсений – К ПРОБЛЕМЕ ЭТИКО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО СИНТЕЗА В РУССКОЙ ФИЛОСОФИИ XX ВЕКА	571
66. Симоска Силвана – „СВЕТОТ КАКО ПОЛЕ ЗА КУЛТУРЕН НАТПРЕВАР МЕЃУ НАРОДИТЕ“ – ТЕОРИСКИТЕ ПРЕМИСИ ЗА КУЛТУРАТА НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	581
67. Станојоски Игор – КОНКЛУЗИВОТ ВО БУГАРСКИОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ДИЈАЛЕКТИ	591
68. Stojanovska-Ilievaska Natasha - THE MACEDONIAN COMPONENT OF THE 1. INTERNATIONAL CORPUS OF LEARNER ENGLISH	597
69. Сулејмани Умит - ПРЕЧКИ ВО КОГНИТИВНОТО УЧЕЊЕ ОД АСПЕКТ НА НАСТАВНИЦИТЕ	603
70. Тантуровска Лидија – „ВАСИЛИА ПРЕКРАСНА“	613
71. Тасевска Марица, Миленкоска Милкица - ЗАСТАПЕНОСТА НА ВЕШТИНАТА ЗБОРУВАЊЕ ВО УЧЕБНИЦИТЕ ПО ГЕРМАНСКИ ЈАЗИК	635
72. Тернова Татјана – ПРОБЛЕМА НОВИЗНЫ В ЛИТЕРАТУРА АВАНГАРДА: РУССКИЙ ИМАЖИНИЗМ	643
73. Тихонова Ольга – ГЕНДЕРНЫЕ АСПЕКТЫ КРИМИНАЛЬНОГО ЖАНРА В СОВРЕМЕННЫХ ГЕРМАНО-СКАНДИНАВСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ И ТЕЛЕВИЗИОННОМ КИНО	651
74. Тодорова Марија, Коцева Весна – УСВОЈУВАЊЕ НА ТРЕТ ЈАЗИК (J3)	659
75. Trajchev Stefan, Trajchovska Marina – THE PLURILINGUALISM CONCEPT IN THE LEARNING OF THE SECOND FOREIGN LANGUAGE	665
76. Тренчовска Софија – КАРНЕВАЛИСТИЧКОТО НАСПРОТИ ХУМАНИСТИЧКОТО ДОЖИВУВАЊЕ НА СВЕТОТ	673

77. Тренчовски Горан – ДИОНИЗИСКОТО ВО ДРАМАТА „СЛОВЕНСКИ ОРФЕЈ“	681
78. Ulanska Tatjana – TEACHING CULTURE IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM IN ALL LEVELS OF EDUCATION IN MACEDONIA	691
79. Урумова-Марковска Славица - ЃАВОЛОТ И САМОВИЛИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ФОЛКЛОР И НИВНАТА ИМАГИНАРНА ПРЕОБРАЗБА ВО РАСКАЗИТЕ НА МИТКО МАЏУНКОВ	701
80. Фьон Фам Май – УСТАРЕВИШИЕ НАИМЕНОВАНИЯ ОДЕЖДЫ 1. В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ И.А. БУНИНА	709
81. Hadzi-Nikolova Adrijana, Tasevska Marica – EDUCATIONAL TECHNOLOGY, THREAT OR BENEFIT TO TEACHERS	715
82. Чарыкова Ольга – ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА МЕТАФОРИЧЕСКОЙ НОМИНИЦИИ	727
83. Чурсина Дарья – НАИМЕНОВАНИЯ ЖИЛИЩА В ВОРОНЕЖСКИХ ГОВОРАХ В ЭТНОЛИНГВИСТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ	735
84. Шеху Флорина, Котева Мојсовска Татјана – ПОСТАВЕНОСТА НА КОМУНИКАЦИСКИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ ВО ИНИЦИЈАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА НАСТАВНИЦИ	741
85. Шутаров Васко – ПРОЕКЦИИ ЗА МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА, СПОРЕД „НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА КУЛТУРАТА ВО Р. МАКЕДОНИЈА ЗА ПЕРИОДОТ 2018-2022 ГОДИНА“	751
86. Wanke Michal – MOVING LAB BEYOND THE BORDERS. RESEARCH NOTES A PROPOS THE FREEDOMBUS INTERDISCIPLINARY PROJECT	759

ДИОНИЗИСКОТО ВО ДРАМАТА „СЛОВЕНСКИ ОРФЕЈ“

Горан Тренчовски

Режисер, докторант
ЕФТА - Универзитет за аудиовизуелни уметности, Скопје
gorantrenchovski@gmail.com

Апстракт

Уште од 534 година пр. н.е., кога Теспис настапува на големите Дионизии, фактички започнува првото фестивалско претставување на драмата и театарот воопшто, кој е роден од лозата на култот за Дионис. Игрите под маски и дитирамбите се исто така својствени за дионизискиот култ. Маската како заштитен знак во театарската уметност и маскираните поворки на Балканот водат директно потекло од култните свечености што се одржувале во слава на Дионис. „Бесовскиот Дионис“ од нашиве простори е всушност словенизираниот облик на Дионис, чиешто име етимолошки потекнува од старословенскиот збор „бес“. Едно од главните обележја на македонската народна драма која изникнала токму од остатоците од игрите посветени на Дионис е „преобразбата или овоплотувањето на човекот во некој постоечки објективен лик кој е реален со помош на маски или со помош на движење, мимика и збор.“ Митот за Дионис нераскинливо кореспондира и со Елевсинските мистерии (во чест на Деметра и Персефона). Подоцна, од оваа релација се развива и посебен правец во антрополошкото толкување на оваа група појави, култови и божества – „орфизам“. Во современата драмска уметност постојат голем број толкувања и интерпретации на оваа митолошка струја. Едно од нив е театарскиот чин „Словенски Орфеј“ (обреден случај) според текстот на Зоран Стефановиќ, праизведена на 4 јули 1992 г., на Дојранското крајбрежје, една од хит-претставите на современиот македонски постмодерен театар.

Клучни зборови: драма, театар, „Словенски Орфеј“, Дионис, дионизиско

1. Митот за Дионис во Македонија

...светот, човекот и смртта!
Фридрих Ниче

Почетоците на древниот театар кој во изобилство содржи фолклорни елементи и за којшто пишува уште Аристотел, датираат од 534 година пр. н.е., кога Теспис настапува на големите Дионизии. Тоа фактички се смета за прв фестивал на античката драма и театарот воопшто, кој е роден од лозата на култот за Дионис. Игрите под маски и дитирамбите се исто така својствени за дионизискиот култ. Според ова, маската како заштитен знак во театарската уметност и маскираните поворки на Балканот водат директно потекло од култните свечености што се одржувале во слава на Дионис.

Митот за Дионис, всушност, припаѓа во календарските (сезонски) митови за боговите и божествата кои исчезнуваат и се враќаат. Учесничките во обредот (баханатките) се препуштале на див занес, познат како баханалија. Тие трчале ноќе низ планините и танцувале во ритамот на тапанот и кавалот. Во кулминативниот момент на нивната екстаза, низ див обред се нафрлале врз животните по пасиштата, распарчувајќи ги со голи раце и јадејќи го нивното живо месо, облеано со крв. Според Нина Анастасова-Шкрињариќ, жртвувањето со распарчување или спарагмосот, е клучниот елемент во овој таен култ. „Со јадењето на сурово месо (омофагија) се постигнувало единство со богот, зашто растргнатите и изедените животни биле епифани и инкарнации на Дионис.“¹

Освен трагикомичните и сатиричните елементи во Дионисовите игри, има сродни сличности и со христијанските велигденски обичаи. Ова е поткрепено и со традиционалните десет игри на Дионис кои се однесуваат на смртта и воскреснувањето. Првите четири видови игри симболизираат брак и полово возбуда. Петтиот и шестиот вид се борбата и пролетното будење на природата. Седмиот и осмиот вид игри се маскирањето. Деветтиот вид е симболичното орање, а десеттиот вид игри се типични велигденски игри.

Раната појава на жртвените обреди во историјата на народната уметност може да се објасни со тезата дека боговите во еден момент започнале да живеат според законитостите на човечкото мислење. Луѓето така прифатиле да имаат свои богови, макар нечујни и невидливи, но сепак присутни во опкружувањето на обичните смртници. Оттука, основната функција на Дионис е жртвеното оплодување на земјата, а понекогаш и на водата. Во Дионизиевиот ритуал учествува мајчинството. Некогаш „Дионис самиот бил жртва, но успешно се

¹ Нина Анастасова-Шкрињариќ, *Митски координати*, Македонска реч, Скопје, 2008, стр. 129.

подигнал од земјата, се востановил како митски лик, станал идол кој самиот бара да му се принесуваат жртви.² Но тој бара скапоцени жртви. Понекогаш тоа е човекова крвна жртва. Ваквото жртвување е архаично и земно.

Оживувањето на растителноста и возобновувањето на плодотворноста влегуваат во хармоничниот ред. Актот на создавањето користи јасно оцртани календарски, сезонски мерки чијашто симболика се изразува низ секојдневното раѓање на растителноста низ пролетта и летото по продолжителниот зимски застој.³ Со звуци на труби се фрлало јагне-курбан за да се дочека воскреснувањето на Дионис кој заминал во подземниот свет, откривајќи ја тајната на бесмртноста во мистериите. Притоа, маскираните поворки „го чуваат споменот на Дионис, не како бог на мртвите туку, пред сè, како претставник на плодноста на вегетацијата, која умира и повторно се раѓа“.⁴

Дионис низ времето метаморфозирал во јарец, бик, лав и змија и се доведува во врска со елементите пепел-земја и вода-оган. Митот за Дионис нераскинливо кореспондира и со Елевсинските мистерии (во чест на Деметра и Персефона).⁵ Подоцна од оваа релација се развива и посебен правец во антрополошкото толкување на оваа група појави, култови и божества – „орфизам“.⁶

Во некои македонски народни творби, посебно во обредно-митолошките песни со инцестни теми, се јавува крвната жртва, но во поново време таа е заменета со бескрвна. Овидиј ги опишува Дионисовите придружби

² Miodrag Pavlović, *Poetika žrtvenog obreda*, Nolit, Beograd, 1987, стр. 37.

³ Види: Радост Иванова, *Енос; обред; мум*, Издателство на БАН, Софија, 1992, стр. 36.

⁴ Јелена Цветановска, *Игру со смртта*, Матица македонска, Скопје, 1999, стр. 68.

⁵ Во врска со ова види ги двете исклучителни книги на Paul Foucart: *Mystères d'Éleusis*, Auguste Picard, Paris, 1914 и *Le culte de Dionysos en attique*, Imprimerie Nationale, Paris, 1904.

⁶ Нон Панополитански (Nonnus Panopolitanus) во својот „Дионизијак“ („Dionysiaca“, доцен 4-ти/ран 5-ти век) вели дека орфичките мисти се посипуваат со глина или гипс и таквото мачкање имало иницијатиска димензија и значи пречистување. Во современата драмска уметност постојат голем број толкувања и интерпретации на оваа митолошка струја. Едно од нив е театарската претстава „Словенски Орфеј“ од Зоран Стефановиќ, во режија на Горан Тренчовски, праизведена на 4 јули 1992 г., на Дојранското крајбрежје, во изведба на НТ „Антон Панов“ – Струмица. Ви предочуваме монолог на Дионис од оваа драма која почива врз орфичкото славење на возобновените дионизии, но како театарски постмодернистички спој меѓу античката и словенската митологија: „Не исчекувајќи те, Словенко / Под грмливите темни облаци / Јас лесно се помирувам со она парче лед / Што го стискам во раката. / Ќе седам на могилата / Довикувајќи ги со око твоите бели ати / Изникнати од скитските вилаети / Со лета неброени љубовнички. / И кога војнички ќе застанеме очи в очи / Нека бидат времињата кога цигерот се собира / Од страв заради вечноста / Која Тајниот кнез би ни ја дал. / Уште само мракот телата / Телата да ни ги спои / Но душите да не ги придави / Како првите мачиња“.

во мистичните обредни танци со кои се прекршува некоја строга забрана. Фанија Попова во врска со ова вели дека во хаотичен транс „новопојавениот син бил жртвуван, распарчен: неговата крв се пролевала на земјата, а деловите на телото се фрлале во оган“.⁷

Во македонската усна литература честопати наидуваме на обид за контаминација на дионизиските религиозни идеи со христијанските. Овој синкретизам се огледа првенствено низ дионизиската посветеност и обредната смрт при иницијацијата, за кои е карактеристична симболиката на обредната обнова и митското чудо.⁸

Не ретко се наоѓаат конкретни примери во кои се препознаваат дионизиските обредно-митолошки пластови:

*Што је штама горна-долна земја:
ели ми је м'тна вода носит,
ели ми је силен огон горит,
ели ми је силен паша биет?*⁹

(Горната и долната земја се посредувани од дионизиската енергија која е управувана од адските, подземни сили.)

*Узела си Мила
сребрената игла,
позлатено тасче;
разранила Мила
девет љути рани,
наточила Мила
гнојове, крвове,
бележила Мила,
по дрво, по камен,
белото јафорје,
гастото габерје.*¹⁰

⁷ Фанија Попова, *Зборот – збор отворот*, Еврокулт 2000, Скопје, 2002, стр. 16.

⁸ Спореди: Ленка Татаровска, *Метаморфозите во македонските народни умотворби*, Менора, Скопје, 2006, стр. 117. Дел од оваа обемна студија за метаморфозните карактеристики на дионизискиот принцип е достапен тука: „Дионизискиот феномен и метаморфозите во македонската народна литература“, *Блесок* бр. 10–11, 1999, Скопје, пристапено на 31 мај 2018.

<http://www.blesok.com.mk/tekst.asp?lang=mac&tekst=148#.Ww8WIe6FOUk>

⁹ Од песната „Еден син и мајка“, во: *Обредни и митолошки песни*, избор и редакција Кирил Пенушлиски, Македонска книга, Скопје, 1968, стр. 82.

¹⁰ Од песната „Мила и Марко“, исто, стр. 120.

(Пречистувањето на метастазираните рани, прокрвавувашето на човечкото тело среде природните елементи дрво/камен е исто така дионизиски знак.)

*...а Дојкино лудо дете
под нозе го изгазиле,
таква била лоша клетва!¹¹*

(Во самоуништувачкиот транс се одвива сцена на згаснување на проколнатото дионизиско лудило.)

*...а усучиш танка врвца,
да ја пуштиш у неколот...¹²*

(Врвцата помеѓу „овој“ и „оној“ свет е раководена од дионизиските бесови и пориви.)

*Лудо-младо вино тие,
вино тие, јагне јаде;
капак држе на колено,
ем се дига на големо.¹³*

(И печеното јагне и виното се знаци од препознавањето на дионизискиот феномен. Не случајно Дионис е нарекуван и бог на виното. Тој ги носел и имињата Загреј и Бакхус.)

*Кого, земјо, ти се готвиш
да го лапниш, да го голтнеш?
Ах ти, земјо, пушта да си!
од тебе сме, пак во тебе
ние сите ќе влезиме,
да ни јадеш наши меса,
да ни пијаш наши очи...¹⁴*

(Траурните оплакувања и чинот на погребот-хумацијата, при што „земјата го голта месото“ е типична дионизиска ситуација...)

*

¹¹ Од песната „Елин Дојка“, исто, стр. 139.

¹² Од песната „Ми киниса Свети Петар“, исто, стр. 198.

¹³ Од песната „Лудо-младо вино пие“, исто, стр. 233.

¹⁴ Од песната „Црна земјо, шура земјо“, исто, стр. 315.

Најпосле, „со сфаќањето на интелектуалната и космогониската страна на Елевсинските мистерии, во чија основа е свет драмски обред, истовремено се наметнува и констатацијата дека Дионис не е само динамичен мовенс на севкупната грчка митологија, која навистина многу преземала, туку и импулсивна сила на целиот развој“.¹⁵ Гледано од денешен агол, можеме да констатираме дека низ примерите на Апулејовите „Метаморфози“ и Хомеровата „Одисеја“ се спојуваат народната приказна и митот коишто имаат рефлексии до сегашното време. Култот на Дионис има влијание и кај Шекспир, па дури и кај Кафка.¹⁶

Јордан Плевнеш има направено интересно истражување за Бесовскиот Дионис од нашиве простори, односно за словенизираниот облик на Дионис, чиешто име етимолошки потекнува од старословенскиот збор „бес“. Македонските Словени имале автентична драмска и театарска уметност. Феноменот на Бесовскиот Дионис е поврзан и со култот на змијата...

Едно од главните обележја на македонската народна драма која изникнала токму од остатоците од игрите посветени на Дионис е „преобразбата или овоплотувањето на човекот во некој постоеен објективен лик кој е реален со помош на маски или со помош на движење, мимика и збор.“¹⁷ Коледарите, суратите, кукерите, џамаларите, бабарите и русалиите се израз на негувањето на дионизиската обредно-митолошка нишка. Така, потеклото на митологијата за Дионис се поврзува и со други вегетациски култови, како, на пример, со игрите на русалиите. Тие култови создавале процес преку кој имитативната магија се преточувала во календарски обред кој водел кон театарско дејство и создавање на театарска претстава.¹⁸

Така, во југоисточниот крај на Македонија, како единствени наследници на поклоните на Дионис сè уште останале русалиите, во чијшто кодекс е карактеристичен „законот за молкот“. Во дванаесетте некрстени денови русалиите не смееле да зборуваат меѓусебно. Тие „не смееле да поздравуваат, да благословуваат, да се заблагодаруваат. Комуникацијата со луѓето можела да се одвива и се одвивала единствено преку играта.“¹⁹

Постојаната модификација на жртвените обреди води кон заменување на крвната жртва со растителна. Низ историјата на цивилизацијата на

¹⁵ Татаровска, исто, стр. 129.

¹⁶ Види: Henry Ebel, *After Dionysus*, Fairleigh Dickinson University Press, 1972, стр. 20.

¹⁷ Јордан Плевнеш, *Бесовскиот дионис*, Наша книга, Скопје, 1989, стр. 31.

¹⁸ Спореди: Катерина Петровска-Кузманова, *Театарските елементи во фолклорот*, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје, 2006, стр. 136.

¹⁹ Киро Козаров, *Русалии*, Македонска реч, Скопје, 2010, стр. 55.

човештвото, со самото рационално организирање на заедницата се смета за громозорен обредот кој е менадски, оргијастичен, дионизиски.

Различноста на Дионис од другите е во тоа што тој од хтонските (долните) сфери преминува во олимписките (горните) сфери и на тој начин станува вечна инспирација во фолклорот, митологијата и претставувачката уметност.

2. Орфеј - артист или политичар

Силната повратна спрега на новокомпонираната војна предизвика духовен контраудар: додека Балканот вриеше во крв, во неговите метрополи - оази на мирот тукушто се оформуваше младо и силно духовно движење кое забрзано ги фати своите корени. Со поставувањето на *обредниот случај* „Словенски Орфеј“ на српскиот и балкански драмски писател и сценарист **Зоран Стефановиќ (1969)** го продолжуваме од одамна започнатиот заеднички креативен концепт, субверзивен и во естетска и во геополитичка смисла. Таа „етнографска студија за словенската апокалипса“ ја оправдуваат и неодамнешните докази дека Европа ја нема прошверцувано светлината од Азија, туку има создадено свои автохтони цивилизации на Балканот. Овие неколку предуслови создаваат поле за Артоовски спектакл, *par excellence*.

Иако прва асоцијација за името на Орфеј е познатата мелодрамска епизода со Евридика, приказната за Трачкиот крал содржи далеку покомплексни и позначајни елементи одошто одењето во Тартар. Нашата фабула започнува така што Орфеј, како пеач и принц школуван во Египет, се враќа на Балканот по аргонаутската авантура. Се жени со убавата Евридика и се населува меѓу киклопите во Тракија. Еден ден, таа, бегачки од разбојниците, гине во несреќна околност. Упорниот Орфеј се симнува во Тартар и со музика ја добива назад жена си. Но, заради непретпазливост, повторно ја губи пред целта, и овојпат засекогаш. По тој животен прелом, тој се посветува на основањето на аполонскиот култ. Тоа го доведува до жесток конфликт со љубоморниот Дионис кој ги наговорува Менадите Орфеј жив да го растргнат. Главата на Орфеј која започнува како музикант, а завршува како лидер е фрлена во вода и, пеејќи патува низ Балканот. Таа почнува со пророштвата кои суетниот Аполон подоцна ги забранува. Така на повидок е еден нов антагонизам помеѓу *аполонското* и *дионизиското*.

Драмата првобитно беше наменета за поставување во природен амбиент кој во себе содржи и некоја водена површина.²⁰ Основната стилска постапка на драматургијата е вклопување на балканските ритуали и нивните етно-антрополошки одлики во приказната за Орфеј. Целта беше да се добие текст кој ќе ја содржи магичната експлозивност на Балканот, но и „автентичноста“ на времето на Орфеј - сето тоа прераскажано со кодовите на XX век.

И дали Орфеј навистина бил словенски? По најновите научни откритија веројатно да, бидејќи се појавија научни докази дека Словените од памтивек живееле на Балканот. Така, одлуката приказната за Орфеј да биде изложена низ ритуално-магискиот театар на Јужните Словени не останува само на нивото на уметничка слобода, туку станува став кон вистинитоста на сценскиот чин. И тоа, не вистинитост банално сфатена, туку вистинитост која го „рекреира“ светот од кој потекнуваме како поединци.

Случајот за Орфеј, за неговиот „недостаток на духовна сила“ и за неговото заведување на космосот во неуништливата минливост, треба да се толкува како паганска литургија која го

²⁰ Премиерната изведба беше на крајбрежјето од подиспазнетето Дојранско Езеро, зад чијашто „друга страна“ блескаа (сега веќе) грчките села.

буди кај публиката она најисконското. Оти, Орфеј го стори она што и сите ние би го посакале да смееме. Тој ја ПРЕКРШИ ЗАБРАНАТА И СЕ ОСМЕЛИ ДА ПОГЛЕДНЕ во НЕВИДЛИВОТО.

Овој проект беше обид да се скицира новиот балкански културен тренд кој е несомнено космополитски и ерудитен. Во средините во кои демократијата, фашизмот и комунизмот се бореа (а некаде и сè уште се борат) за превласт, ваквиот правец е потполно апартна појава во Источна и Југоисточна Европа. Свеж и буен, тој со дионизиска радост го промовира концептот кој на Истокот е заборавен, а на Западот непознат.

Со „Словенскиот Орфеј“ сликата на Балканот како стаклена синагога на новиот духовен источноевропски тренд, дефинитивно станува поцелосна.

3. „Словенски Орфеј“ - нов правец на апокалиптичниот театар

Таа, 1992-та година, малкумина веруваа во иднината на македонскиот театар, како и во уметничкиот набој којшто во голема мера се ревитализираше, нешто поради надоаѓањето на новата генерација творци на некој нов Балкан чиишто граници се прекројуваа, а нешто поради креативниот порив и свежо здобиените знаења и искуства на Академијата за уметности во Нови Сад.

Гледајќи од една дводецениска дистанца, доведен сум пред заклучокот дека идејата за драматиката на *Словенскиот Орфеј* е всушност визионерска, пророчка и – парадигма за еден модел на театар во ново време, на старо тло.

Зошто го велам тоа?

Од причина што кога некои беа песимисти, циници и неверници – Зоран и јас бевме задлабочени во концептот кој отвори некои нови димензии во утопискиот амбис што го посакуваа многумина, а за среќа на мнозинството, не се одржа.

И покрај ловориките коишто ги собиравме со претставата работена според овој „обреден случај“, се нижеа и неправдите. Најпрвин бевме оневозможени да гостуваме на БИТЕФ. Потоа заклучивме дека тапијата на КПГТ ја поседуваат други, а ние така не можевме да го започнеме вториот заеднички проект. И најпосле, откако нашиот *Орфеј* стануваше призната референца, „театарските игри“ во Прилеп експресно ги сменија пропозициите, па претставата уште еднаш беше перфидно елиминирана, веќе „на домашен“ терен.

Било што било, во меѓувреме научивме многу работи и осознавме нови светови.

Јавачите на апокалипсата и ден-денес нè демнат и бараат свежо месо.

Ние сме тука и овде, сè уште исправени пред предизвикот да градиме нови пространства во полето на драмските уметности, како и во животот.

Враќањето кон антиката уште повеќе нè охрабрува, а феноменот на глобалниот (не)мир означува ново поглавје во нашето творештво. И сега се поставува прашањето: како ли, да се заштитиме? Со работа, со труд, со плод, со цврста волја, со добра мисла, со непокор, понекогаш и со макар ронка надеж... А и со уште понови проникнувања, препрочитувања и замислувања.

Во секој случај, побогати сме со уште еден голем, храбар и успешен подвиг, долгорочно одржлив и бриљантен – НАШ *Орфеј*.

Тој сигурно успеа да си го пронајде своето заслужено место на балканскиот Олимп.²¹

Консултирана литература

- Анастасова-Шкрињариќ, Н. (2008) *Митски координати*, Македонска реч, Скопје.
- Apoliner, Gijom (1988) *Bestijarij ili Orfejeva pratnja*, prevod Kolja Mićević, Glas, Vanja Luka.
- Ebel, Henry (1972) *After Dionysus*, Fairleigh Dickinson University Press.
- Иванова, Радост (1992) *Енос; обред; мит*, Издателство на БАН, Софија.
- Крстевски, Христо (1994) *Карневалите во Македонија: студија*, Ктитор, Скопје.
- Niče, Fridrih (1988) *Dionizovi ditirambi*, prevod Jovica Aćin, Grafos, Beograd.
- *Обредни и митолошки песни* (1968) Избор и редакција Кирил Пенушлиски, Македонска книга, Скопје,
- Otto, Walter F. (1965) *Dionysus, Myth and Cult*, Bloomington and London: Indiana University Press.
- Pavlović, Miodrag (1987) *Poetika žrtvenog obreda*, Nolit, Beograd.
- Петровска Кузманова, Катерина (2006) *Театарските елементи во фолклорот*, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје.
- Плевнеш, Јордан (1989) *Бесовскиот Дионис*, Наша книга, Скопје.
- Попова, Фанија (2002) *Зборот – збор отворот*, Еврокулт 2000, Скопје.

²¹ Во своето интервју под наслов „Продавач на сништа“ во *Погледи*, 7 август 1992, стр. 38, за драмата „Словенски Орфеј“, Зоран Стефановиќ вели дека е: „(...) Драма за битието кое е во процепот помеѓу Аполоновите војници и Дионисовите опседнувачки, ритуални магии. Драма за секого од нас. Ритуално-вербална пиеса во хорор манир. Жанровски тоа е трагичен спектакл, а тие без отстапка мора да бидат динамични и набиени како кој било американски стрип (...)“

- Рилке, Рајнер Марија (1983) *Дуински елегии: сонети за Орфеј*, превод Душан Томовски, Македонска книга.
- Стефановиќ, Зоран (1995) *Словенски Орфеј и друге драме*, Фламарион, Београд.
- Стефановиќ, Зоран (2014) *Словенски Орфеј*, превод Горан и Софија Тренчовски, ТФА, Струмица.
- Татаровска, Ленка (2006) *Метаморфозите во македонските народни умотворби*, Менора, Скопје.
- Цветановска, Јелена (1999) *Игри со смртта*, Матица македонска, Скопје.